

UYSAL, İdris Nebi (2014). *Yunus Emre Divanı (Karaman Nüshası)*. İstanbul: Kesit Yayınları, 499 s.

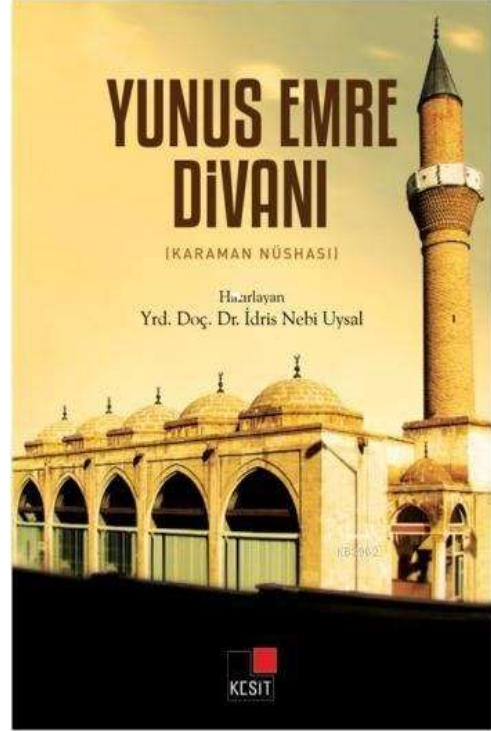
Erdal DEMİR*

Türk edebiyatında hayatı, sanatı, felsefesi ve eserleriyle ilgili en fazla araştırma yapılan kişilerden biri de Yunus Emre'dir. O, yaşadığı devrin sancıları, sıkıntı ve buhranlarıyla mücadele eden Anadolu halkının dertlerine merhem olarak söylediği şiirlerle onları birlik, kardeşlik ve sevgi ekseninde birleştirmek adına çaba göstermiş bir gönül eridir. Şair üzerine çok sayıda çalışma yapılmasına rağmen konuyla ilgili tartışmalar, araştırma ve incelemeler hâlen sürmektedir.

Yunus Emre ile ilgili çalışmalardan biri de İdris Nebi Uysal'ın hazırladığı *Yunus Emre Divanı (Karaman Nüshası)* adlı eserdir. Bu çalışma ilgili nüshanın dil yönüyle özelliklerini tespit etmek, nüshaya dair bazı sorulara yanıt aramak ve bu alanda yapılacak araştırmalara katkı sunmak adına hazırlanmış önemli bir başvuru kaynağı olma özelliğini taşımaktadır. 2014 yılında Kesit Yayınları tarafından yayımlanan

bu eser, 499 sayfadan oluşmaktadır. *Yunus Emre Divanı (Karaman Nüshası)* adlı çalışma; "Giriş, İnceleme ve Değerlendirme, Sonuç, Metin, Dizin-Sözlük ve Tıpkıbasım" bölümlerinden meydana gelmektedir.

"Giriş Bölümü"nü (s. 13-22) değerli kılan özelliklerden biri, "Önceki Yayınlar ve Yeni Çalışmaların Gerekliği" başlıklı kısımdır. Uysal, bu bölümde Yunus Emre ve *Divan*'ı üzerine yerli ve yabancı birçok bilim insanının çalışma yaptığını, *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eserinin de *Divan* kadar olmasa da pek çok araştırmacının çalışmasına konu olduğunu belirtmiş; bu alanda emek veren araştırmacılar ve eserlerinden bahsetmiştir. Ardından Uysal, Yunus Emre'yi ve onunla özdeşleşen *Divan*'ını ele alan çalışmalardan elde ettiği sonuçları maddeler hâlinde değerlendirmiştir. Burada belirtilenlere göre Karaman nüshası, dil özellikleri bakımından diğer nüshalardan ayrılmaktadır. Araştırmacı; "Malzeme, Yöntem ve Kapsam" bölümünde *Yunus Emre Divanı*'nın Karaman nüshasını dil yönüyle incelemeyi hedeflediğini belirterek, metin çevirisi sırasında dikkate aldığı ilkeleri açıklamıştır. Uysal'ın ifadesine göre, eldeki nüsha 218 şiir ve 1708 beyitten oluşmaktadır.

* Öğretmen, MEB

E-Posta: erdaldemir972@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-8815-0860

“Birinci Bölüm”de (s. 23-49) Yunus Emre’nin hayatı hakkındaki kaynaklara değinilmiştir. Mevcut kaynaklar genellikle menkıbelere ve tarihî belgelere dayanmaktadır. Bilhassa *Risâletü’n-Nushiyye*’de geçen tarih, büyük şairin hayatı ile ilgili önemli bir vesika olarak görülmektedir. Erzi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi 7912 numara ile kayıtlı bulunan yazmada Yunus Emre’nin 1240-1/1320-1 yılları arasında 80 yıl gibi bir süre yaşadığını ifade etmiştir. Uysal’a göre gerek menkıbeler gerekse tarihî belgeler ışığında şairin toprak sahibi zengin, nüfuzlu ve yardımlaşmaya önem veren bir hayırsever olduğu söylenebilir. Tahsili ile ilgili olarak da araştırmacılarca pek çok şey söylenmiş ve yazılmıştır. Şiirlerine bakıldığında onun ümmi olmadığı, zahiri ilimlere vâkıf olduğu, batını ilimleri de bir müridin ilim terbiyesinden geçerek aldığı anlaşılmaktadır. Halveti geleneğinde müftü kimliğiyle anılması da ayrıca dikkat çekmektedir. Yine araştırmacıya göre, Yunus Emre’nin yaşadığı coğrafya konusundaki görüşlerin bir kısmı belgelere, bir kısmı ise çeşitli yorumlara dayandırılmaktadır. Bu belgelerde pek çok yer söylenmesine rağmen ağırlıklı olarak Karaman ili ve Orta Anadolu yöreleri daha fazla ön plana çıkmaktadır. Araştırmacıya göre; tarihî belgeler Yunus Emre’nin kökeninin Şeyh İsmail Hacı vasıtasıyla Horasan’a kadar uzandığını göstermektedir.

Uysal’a göre; Yunus Emre, şiirlerini sanatçı ve bilginlerin kullandığı Farsça veya Arapça olarak değil, bizzat Türkçe olarak yazmıştır. Şair; Türk dilinde gelişmiş ve şehirli tasavvuf edebiyatını meydana getiren, ozan şiirini usule bağlayarak yüksek bir mertebeye ulaştırmak amacıyla olan bir akımın kurucusu olmuştur. Toplumun aksayan yönlerini çekinmeden dile getirmiştir. Yaşadığı devri çok iyi analiz eden şair, dünyayı dikkatle bakan bir gözle irdelemiş, şiirlerinde kullanılan kelimeleri özenle seçmiştir. Şiirlerinde; konu belirleme, sözcük seçimi, anlatım gibi şekil ve muhtevaya ait öğeler, gelişigüzel değildir. Şairin asıl mahlasının Yunus olduğu ve ilave edilen sıfatların ifadeyi güçlendirmek adına yapıldığı görülmektedir. Şiirlerinde aruz ve hece vezni kullanmıştır. Heceyle düzenlenmiş şiirlerde de hece sayısının eksik olduğu dizelerin varlığından bahsedilebilir. Yazılan şiirlerin tamamının tekke edebiyatı türüne uygunluğu göze çarpmaktadır. Yunus Emre, Türkçenin o devirdeki imkânlarıyla son derece açık, sade ve etkili şiirler söylemiştir. *Divan*’ın Karaman nüshasının söz varlığı unsurları açısından Türkçenin baskın şekilde kullanıldığı bir metin olduğu araştırmacı tarafından özellikle belirtilmiştir. “Birinci Bölüm”ün bir diğer alt başlığında ise Eski Anadolu Türkçesi (EAT) terimi ile Türkçenin bu tarihî döneminin dil özelliklerinden bahsedilmiştir.

“İkinci Bölüm” (s. 51-120); dilbilgisi incelemesine ayrılmıştır. Uysal, nüshayı ses bilgisi ve şekil bilgisi yönüyle incelemiş ve nüshanın EAT, Uygur ve Arap-Fars imlasına ait özelliklerin birlikte görüldüğü bir yazı ortamına uygun olduğunu belirtmektedir. Aynı dönemde yazılan bütün eserlerde olduğu gibi bu eserde de düzenli bir imladan söz etmek oldukça zordur. *Divan* imla yönüyle de incelendiğinde metinde ünlülerin tamamı gösterilmiştir. Bu metinde iki farklı imla uygulanmış olması eserin imla özelliklerinin belirlenmesini güçleştirmektedir. Oğuz Türkçesiyle yazılan ilk eserlerde bu anlayışın hâkim olduğu görülmektedir. *Divan*’a da yansıyan bu uygulama, Anadolu’da henüz bir yazı dilinin tüm kurallarıyla oluşmadığının işaretidir.

“Üçüncü Bölüm” (s. 121-141) *Divan*’ın değerlendirmesini içermektedir. Bu bölümde Uysal tarafından, EAT’nin genel özellikleri ve Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilişkisi yönüyle genel bir değerlendirme yapılmıştır. *Divan*’ın Karaman nüshasının baskın dil özellikleri, ses ve ekler yönüyle de maddeler hâlinde açıklanmıştır. *Divan*’da kalınlık-incecik uyumunun sağlandığı, *t->d-* gelişmesinin metinde temel kural olduğu, birçok sözcükte *k->g-* değişiminin yaşandığı görülmüştür. Araştırmacıya göre, eldeki metnin kim tarafından ve ne zaman istinsah edildiği bilinmediğinden nüshanın yazıldığı döneme dair bilgi almanın en sağlıklı yolu, eserin dil özelliklerine ve söz varlığına müracaat etmektir. Uysal bunun, metnin tarihî ağızlardan hangisiyle kaleme alındığının tespitine yardımcı olacağını belirtmiştir. *Divan*’da ön seste *b>m* değişmesine rastlanmaması, ayrıca sözcük içerisinde de *k>h* değişikliğini tanımlayan örneğin bulunmaması eseri tarihî Azeri ağzından uzaklaştırmıştır. EAT’deki birleştirilmiş imla anlayışı; başat olan kapalı e (*é*) fenomeni, tonluluk-tonsuzluk uyumsuzluğu, “-ıcağ/-icek, -madın/-medin, -uban(ın)/-üben(in) vb.” zarf-fiil eklerinin sıkça kullanılması gibi hususlar *Divan*’la benzerlik taşımaktadır. Uysal, bu tespitlerinden sonra *Divan*’ın Karaman nüshasının EAT’nin bütün özelliklerini taşıdığını belirtmiştir. Nüshanın, metin dili, ses bilgisi yönüyle ikinci grubun, şekil bilgisi yönüyle de birinci grubun (Türkiye ağzı) özelliklerine yakın olduğunu belirtmiştir. Uysal’a göre Kâşgarlı’nın Oğuz lehçesinde yaygın olarak işlediği ses olayları, eldeki nüshadaki birçok örnekte de bulunmaktadır.

“Dördüncü Bölüm”de (s. 143-144) Uysal, *Divan*’la ilgili tespitlerini maddeler halinde açıklamıştır. Eldeki nüshanın EAT’nin karakteristik özelliklerini yansıttığını, bu durumda onun XIV. yüzyılın sonlarında yahut XV. yüzyılın ilk yarısında yazıldığını söylemenin doğru olacağını belirtmiştir. Nüshada imlanın EAT ile birebir örtüştüğünü, karışık dilli eserlerde görülen ikili yazılımların eldeki nüshada da görüldüğünü söylemiştir. Metinde Oğuz-Türkmen dil özelliklerinin başat olduğunu belirterek, *Divan*’ın Karaman nüshasının, Türkiye Türkçesi ağızlarından olan Batı grubu ağızlarıyla birçok yönden birleştiğini ifade etmiştir. Esere hâkim olan ağız özelliğinin Karaman ve Konya ağızlarına yakın olduğunu da vurgulamıştır. Araştırmacı; Arapça ve Farsçanın *Divan*’a etki yönünden eserin dil ve anlatımını bozacak kadar yoğun olmadığını tespit ederek, eserde geçen sözcük, deyim, atasözü vb. yapıların pek çoğunun, bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde ve ağızlarında da yaşamakta olduğunu belirtmiştir.

“Beşinci Bölüm”de (s.161-315) *Yunus Emre Divanı*’nın Karaman nüshasında kayıtlı 218 şiir yer almaktadır. Şiirler numaralandırılmış olup, sayfa numarası altında “ve lehü eyzan”, “bu da onun gibi, bu da öyle” manasını taşıyan ibare yer almaktadır. Şiir numaralarının hemen yan tarafında varak numarası ayrıç içinde gösterilmiş, şiirlerin tamamı beyit düzeninde yazılmıştır. Her sayfanın alt kısmındaki dipnotlarda şiirlere ait bilgiler numaralandırılmış bir şekilde verilmiştir.

“Altıncı Bölüm”de (s. 317-478) yer alan “Dizin” ve “Sözlük” başlıklı iki bölümde sözcükler, *Divan*’daki beyit numarasına göre verilmiştir. Çeviri yazılı metinde parantez içerisinde verilen rakamlar beyit numarasıdır. Sözcüklerin anlamlandırılmasında, onların bağlamsal şartları göz önünde tutulmuştur. Türkçe olmayan sözcüklerin hangi dile ait olduğu belirtilmiş, sıralamada sözcüklerin önce çekim şekilleri, sonra terkip ve

bağlama grubu oluşturan biçimleri, birleşik fiil durumundaki görünümüleri yazılmıştır. Mastar ekli fiiller de çekimli yapılar arasında gösterilmiş, genel kullanım olarak terim niteliği taşıyan tamlama, grup ve birleşik yapılar, madde başı olarak düzenlenmiştir. Yazılış çeşitliliği gösteren Türkçe sözcüklerde, az görülenler yaygın olana gönderme yapılar dizinlenmiştir. Yazımı değiştirilmiş alıntı sözcükler, özgün şekliyle yapılar, özgün şekli metinde geçmeyenler ise doğru şekilleri belirtilerek dizinlenmiştir. Dizin bölümüne ayrıca Arapça ibareler dizini adında bir bölüm daha eklenmiştir.

Eserin son bölümünde (s. 481-499) nüshanın kapak sayfası ile tıpkıbasımından örnekler sağ üst kısmında varak numarası da belirtilerek yer verilmiştir.

Yukarıda genel hatlarıyla tanıtılmaya çalışılan bu eserde Yunus Emre'nin hayatı ve sanat anlayışının yanı sıra en eski nüshalardan biri olan Karaman nüshası bütün yönleriyle ele alınmıştır. Uysal, eserin dil ve anlatım yönüyle genel bir değerlendirmesini yapmıştır. Araştırmacı nüshada eserin dil incelemesine, metin, dizin ve sözlük bölümlerini de ilave ederek, beyitlerde geçen sözcüklerin anlamlarını titizlikle araştırarak sunmak suretiyle örnek bir seçki oluşturmuştur. XIV. yüzyılın ilk verimlerinden olan bu eser, Türkçenin Anadolu'daki hayat hikâyesine ışık tutan temel kaynaklardan biri olmuştur. Bu nüshanın dikkat çeken bir yönü de daha önce müstakil olarak hiç yayımlanmamış, dil yönüyle incelenmemiş olmasıdır. Bu çalışma, Yunus Emre araştırmalarında önemli bir merhale olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

UYSAL, İdris Nebi (2014). *Yunus Emre Divanı (Karaman Nüshası)*. İstanbul: Kesit Yayınları.